

ناریج مافوج

تبارشناسی سوژہ مادی

دومینیک لاپورت مترجم: قاسم مؤمن

سرشناسه: لاپورت، دومینیک، ۱۹۴۹-۱۹۸۴ م.

Laporte, Dominique, 1949-1984

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ مدفوع / دومینیک لاپورت: ترجمه قاسم مؤمنی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات دمان، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴، ۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۱۱۸-۸-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Histoire de la merde.

یادداشت: کتاب حاضر از متن انگلیسی با عنوان «History of shit» به فارسی ترجمه شده است.

موضوع: مدفوع -- مطالب گونه‌گون

Feces -- Miscellanea موضوع:

شناسه افزوده: مؤمنی، قاسم، ۱۳۶۱ - مترجم

رده بندی کنگره: GT۲۸۳۵

رده بندی دیویی: ۳۹۴

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۸۸۹۱۷

تاریخ مدفوع تبارشناسی سوژه مدرن

دومینیک لاپورت: مترجم: قاسم مؤمنی

مدیریت: دکتر... درویش

چاپ اول: ۱۳۹۸ شماره کار: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۱۱۸-۸-۶

قیمت: ۳۸۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

انتشارات دمان

برای خرید کتاب‌های انتشارات دمان به سایت زیر مراجعه کنید.

www.ketabweb.com

فهرست مطالب

۹	سخن مترجم
۱۱	درباره مؤلف
۱۳	مقدمه
۲۱	۱: طلای زبان، فروغ تابناک پیخال
۴۵	۲: نظافتِ جلوی خانه خود، انباشتن جنب دیوار
۷۳	۳: چیزاستعماری
۹۳	۴: بونمی دهد
۱۱۳	۵: بزرگ
۱۳۷	۶: «آنچه شکسپیرازل گفت بگومی گویم»
۱۶۹	یادداشت ها

مقدمه به قلم رودولف الخوری

در این کتاب، دومین کتاب لاپورت مفهوم فرد را به سرنوشت فضولات انسانی گره می‌زند و، به شکل مقبول طبع ژرژ باتای، تاریخ مدفوع را به تاریخ ذهنیت بدل می‌سازد و «رالتیسم» اشکال آگاهی را با «پست‌ترین» محصول انسان تلفیق می‌کند. او این کار را با بررسی نمونه‌های مختلفی از گفتار، کردار، زبان و تجربه به انجام می‌رساند. عذران متن اصلی به زبان فرانسه «دیباجه‌ای بر تاریخ مدفوع» است و نشان می‌دهد که کتاب حاضر سرآغاز طرحی بزرگ‌تر است: از پیشاتاریخ تا مدرنیته و سرنوشت مدرن.

لاپورت در تاریخ مدفوع، تحلیل رفتن حوزه معانی و ارزش به بویایی را بررسی می‌کند و آن را نتیجه تصفیة سازمان‌یافته زبان فرانزوسی از این واژگان به دست فرهنگستان سلطنتی می‌داند. فرهنگستان طی قرن هفدهم میلادی بر آن شد تا با ستردن فضولات واژگانی از زبان فرانسوی، بوی گند آنها را خفه کند. لاپورت در کتاب معروف قبلی خود، زبان

ملی فرانسوی: زبان ملی انقلاب فرانسه در سیاست و عمل^۱، که همراه با رنه بالیبار نوشته است، تاریخ کوشش‌های سازمان‌یافته دیگری که به شکل‌گیری زبان رسمی فرانسوی انجامید را به تفصیل بررسی می‌کند. او در کتاب مذکور، به سامان‌شدن و معقول‌شدن زبان را یکی از ابزارهای شکل‌گیری دولت متمرکز سرمایه‌داری می‌داند. [۱]

تاریخ مدفوع را می‌توان یکی از محصولات فرعی نگارش کتاب زبان ملی فرانسه دانست؛ نوعی مازاد نابهنجار گفتمانی که اگر به دست ویراستاران مؤلف کاف از کتاب قبلی «پاکسازی» و جدا نشده بود، ممکن بود متن مارکسیستی و زبان منطقی آن را بیالاید. لاپورت در کتاب حاضر، آزادانه علاقه خود به فقه فوئکشناسی را پی می‌گیرد و همزمان با بهره‌گیری از آرای مارکس و آلتوسر، پژوهش خود را بر روانکاوی فروید و لکان استوار می‌کند. [۲] به احتمال فراوان، خود لاپورت هم می‌دانسته که شاید همگان تاریخ مدفوع را باز یافت فضولات کتاب قبلی او بدانند. مضمون مکرر کتاب نیز تأییدی بر همین نکته است: بازشت مدفوع به عرصه تولید و مصرف فرهنگی؛ عرصه‌ای که عملکرد صحیح آن منی بر نمودهای آن است. وانگهی، چنین نگاهی با هجو گفتمان آکادمیک در نوشته‌های لاپورت و نشریچ در پیچ او نیز کاملاً همخوانی دارد. [۳] زیرا: «حو متعفن او تلاش کنایه‌آمیزی است برای مبارزه با هرگونه بوزدایی از زبان».

برای آنکه خواننده تلاش و سواس‌گونه او برای مدفوع‌سناس را زیاده‌جدا نگیرد، دیدگاه نقادانه خود را با زبانی شبه‌نیچه‌ای اینگونه توصیف می‌کند: «حداکثر امید ما این است که با غریب‌خنده‌ای، برخی نقاب‌ها را از چهره قدرت کنار بزنیم». ارزش فوق‌العاده کتاب او نیز در همین است: تلفیق چرندیات با معانی ژرف. کتابی که به حق می‌توان آن را «دانش طربناک»

لاپورت نامید. بی تردید برخی مدعاهای مؤلف - چه نقل قول‌ها و چه بحث‌ها - مایه خنده خواننده می‌شود؛ ولی پیگیری سیر تأملاتی که او تا رسیدن به نتایج با سرعتی سرگیزجه‌آور پیش می‌برد، خنده را بر لب می‌خشکاند. به عنوان مثال، تفسیر لاپورت درباره فرمان سلطنتی ویله-کوثره^۱ در سال ۱۵۳۹ میلادی و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و حتی محیطی آن را در نظر بگیرید. بر اساس این فرمان، سامان‌دهی فضولات هرکس بر عهده خود او است؛ «هرکس مدفوع خودش». لاپورت این فرمان را آغازگر روندی تاریخی می‌داند که به شکل‌گیری و ترسیم حدود و ثغور «من» در دو حوزه عمومی و خصوصی انجامید و در ادامه، تحت تأثیر راهبردهای نهادینه ساماندهی فضولات و بهداشتی، به خانگی شدن فضولات و بوی فردی منجر شد.

فروید تضعیف حس بویایی، پیامد ناگزیر فرایند تمدن می‌داند که با روی پا ایستادن انسان [فاصله گرفتن از خاک] آغاز شد. به گفته او، از آن پس، «زنجیره وقایع به سوی من رزش شدن محرک‌های بویایی و دوری جستن از عادت ماهانه و افزایش اهمیت محرک‌های بینایی و نمایان شدن آلت تناسلی تا تداوم محرک‌های جنسی و تأسیس خانواده ادامه می‌یابد و به این ترتیب به آستانه تمدن انسان می‌رسد.» [۴] دیدگاه لاپورت در تاریخ مدفوع از چند نظر به دیدگاه فروید نزدیک است: او نیز قوه بویایی را روبه زوال می‌داند، به ستیز میان دماغ فرد و چشم جمع می‌پردازد و تشکیل بنیان خانواده را یکی از نقاط عطف تاریخ می‌داند. ولی لاپورت تشکیل بنیان خانواده را رویدادی نسبتاً متأخر می‌داند. تاریخ‌نگاران مکتب آنال خانواده را برساختی ذهنی و اجتماعی می‌دانند که پیامد طبیعی اقتصاد سرمایه‌داری است. شکل‌گیری تجربه خانواده

بورژوازی که در آن بوی مدفوع معادل نفی مطلق بویایی بود، مایه فردیت تن شد و محیطی رقم زد که به انزوای آن، تجسم می بخشید. لذا بحث لاپورت پیامدهای فراگیری دارد: نه تنها اقتصاد جدید حاکم بر بویایی باعث شکل گیری سوژه بورژوازی می شود، بلکه پیامدهای آن در تحول معماری، اسباب و اثاثیه خانه و محیط های عمومی و عقلانی شدن و تفکیک آنها قابل بررسی است.

ران-فرانسوا بلوندل در اواسط قرن نوزدهم استفاده از تختخواب های مسطحی را پیشنهاد کرد که با آخرین یافته های پزشکی در خصوص خطرات محیط های کم تهویه سازگار باشد. ولی آنچه زمینه را برای اجرای اینگونه طرح های معماری فراهم کرد، فرایند طولانی خصوصی شدن خواب بود. شرم-اخلاقی-جسمانی-از بی عفتی خوابیدن در تختخواب های چند نفره، بیش از هر جای دیگر، در دلزدگی از بوی دیگران نمود یافت و زمینه ساز پیدایش تخت های یک نفره و جدا شدن تخت از بنا، به عنوان عنصری کاملاً جدا در فضای اتاق خواب، شد. [۵]

قبرهای یک نفره نیز مشخصاً محصول قرن نوزدهم است و از این نظر، آشکارا پیامد اعمال قوانین بهداشت عمومی در سازماندهی فضاهای شهری است. ولی دلیل اصلی آنها نیز به بویایی مربوط است و به اندازه موارد قبل به بحث لاپورت ربط دارد. به عنوان مثال، یک دایرپیشنهاد کرد میان قبرها بیش از یک متر فاصله رعایت شود؛ اجساد باید جداگانه دفن می شد تا از درآمیختن «پرتوهای بیماری زا»ی ساطع شده از اجساد تخمیر مرگبار آنها جلوگیری شود. [۶] مسئله ای که پیش از هر چیز بر سر بوی فرد و بی عفتی های عمومی بود، به سرعت تبدیل به مسئله ای مرتبط با شأن اشخاص شد: هرکس منجلا ب خودش و هرکس گور خودش.

همان عوامل مرتبط با بویایی و مدفوع که بدن، بستر و گور را به فضاهای واحد و مجزا تبدیل کرد، بناها و شهرها را نیز دگرگون ساخت.

تأثیر این عوامل به ویژه در تحولات بیمارستان طی نیمه دوم قرن هجدهم مشهود است و امروزه بسیاری از پژوهشگران آن را فرآیند ظهور فضاهای مدرن می‌دانند. [۷] مهم‌ترین ویژگی این فضاها بخش بندی و تقسیم فضا به بخش‌هایی با زوایای تیز و مرزهای کاملاً آشکار است.

به عنوان مثال، در طرح پیشنهادی ژان-بتیست لوروآ به فرهنگستان در سال ۱۷۷۷ برای ساخت هتل دی‌یو، حیاط‌ها کاملاً مجزا و به شکل غرفه‌های جداگانه در راستای یکدیگرند. خود او در این باره می‌گوید: «بدین ترتیب، هر حیاطی به مانند جزیره‌ای است در میان باد که باد پیرامون آن را فاسد نمی‌کند و با گردش در میان تک‌تک حیاط‌ها، به آسانی هوای آن را تازه می‌کند.» [۸]

از اصلاحات در طراحی و معماری بیمارستان‌ها و گورستان‌ها تا سیاست‌گذاری‌های بهداشتی و اقدامات شهری در ابعاد کلان و نیز طرح‌های کلان برای ایجاد شهرهای آرمانی راه درازی پیموده نشد. [۹] از آن جمله می‌توان به طرح لودوآ برای شهر آرمانی شو^۱ اشاره کرد که ساختار سنتی شهرهای آن زمان را به کلی کنار می‌گذارد و فضایی باز و گسترده با سازه‌های مستقل را جایگزین آن می‌کند. بناهای شو «از همه طرف مستقل» اند و درست مانند «جزیره‌هایی در باد» در طرح ژان-بتیست لوروآ هوا در تمام جهات آنها جریان دارد. لودوآ گرایش معماران قرن هجدهم به سازه‌های آزاد و پذیرا شهری را گامی به پیش برد و «گشودگی» فضا را تا حدودی در میدان لویی پانزدهم به بوتۀ آزمایش گذاشت. به عنوان نمونه، مارک-آنتوان لوژییه در رسالۀ ملاحظات درباره معماری^۲ (۱۷۶۵) به مزایای صوتی و

1. Nicolas Ledoux

2. Chaux

3. Observation sur l'architecture

بویایی در سازه‌های بزرگ شهری اشاره کرده بود، زیرا هرچه سازه بزرگ‌تر باشد، خانه‌های مستقل بیشتری را می‌توان در پیرامون حیاط بادگیر آن گنجانید. ولی لودو از این هم پیشتر رفت و شهر را به فضایی کاملاً گشوده، متشکل از مجموعه عظیمی از بناهای مستقل و منفرد تبدیل کرد و اینگونه راه را برای دو قرن طراحی مدرن با شهرهای گسترده و حومه‌های فراوان هموار ساخت.

نقشه قوت کتاب حاضر در تحلیل فاضلاب شیب‌دار است که باعث می‌شود آب از توالت خانه به راحتی به بیرون از شهر هدایت شود. شاید استدلال‌های لاپورت در این کتاب به اندازه شیوه استدلال من درباره ربط تاریخ مدینه به تاریخ معماری، سراسر نباشد. با این حال، پرسش‌های نظری او اگر در تاریخ می و «درست» آن قرار گیرد، بسیار کارآمد خواهد بود. بسیاری از مورخان، از جمله خود من، ماده «خام» آثار لاپورت را به کار بسته و به نتایجی همسربا آرای او دست یافته‌اند. لاپورت مدام گوشزد می‌کند که مدفوع همواره در حال بازیافت شدن در قالب طلاست. کتاب خود او نیز از این قاعده مستثنا نیست و شریک مشابهی را برای خواننده کاوشگر به ارمغان می‌آورد.